

Етнолошка библиотека

Књига 62

Уредник
Мирослав Нишкановић

Рецензенти
Проф. др Саша Недељковић
Др Љиљана Гавриловић, виши научни сарадник

*Рецензентска комисија Филозофског факултета
Универзитета у Београду*

Проф. др Иван Ковачевић, Одељење за етнологију и
антропологију Филозофског факултета у Београду
Проф. др Весна Вучинић, Одељење за етнологију и
антропологију Филозофског факултета у Београду
Др Младена Прелић, виши научни сарадник

Уређивачки одбор

Проф. др Мирјана Прошић-Дворнић (Northwood University
Midland, SAD), проф. др Иван Ковачевић (Филозофски фа-
култет Универзитета у Београду), проф. др Душан Дрљача,
Београд, проф. др Младен Шукало (Филолошки факултет
Универзитета у Бањалуци, РС, БиХ), проф. др Бојан Жикић
(Филозофски факултет Универзитета у Београду), др Петко
Христов (Етнографски институт с Музеј, БАН, Софија, Бу-
гарска), др Младена Прелић (Етнографски институт САНУ,
Београд), др Мирослава Лукић-Крстановић (Етнографски ин-
ститут САНУ, Београд), проф. др Димитрије О. Големовић
(Факултет музичке уметности, Београд), др Срђан Катић
(Историјски институт, Београд), др Драгана Антонијевић
(Филозофски факултет Универзитета у Београду).

Штампање публикације финансирано је из средстава
Министарства културе, информисања и информационог друштва
Републике Србије

КУЛТУРНИ ИДЕНТИТЕТИ КАО НЕМАТЕРИЈАЛНО КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ

Зборник радова са научног скупа
КУЛТУРНИ ИДЕНТИТЕТИ У XXI ВЕКУ

Уредио
Бојан Жикић

Београд
2011

Научни скуп:

КУЛТУРНИ ИДЕНТИТЕТИ У ХХІ ВЕКУ

Програмски одбор:

Проф. др Владимир Рибић, Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду
(председник)

Проф. др Бојан Жикић, Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду

Проф. др Драгана Антонијевић, Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду

Проф. др Милош Миленковић, Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду

Др Младена Прелић, виши научни сарадник
Етнографског института САНУ

Организациони одбор:

Проф. др Данијел Синани, Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду

Марија Ристивојевић, МА, истраживач-сарадник
Института за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду

Марија Крстић, МА, истраживач-сарадник Института за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду

Овај Зборник радова представља крајњи резултат научног скупа "Културни идентитети у ХХИ веку", који је одржан 15.12.2011. године на Филозофском факултету Универзитета у Београду, у оквиру пројеката које је финансирао Министарство културе, информисања и информационог друштва Републике Србије: *"Ни тамо, ни овде" – Културно наслеђе и идентитет гастарбајтерске популације, Урбано културно наслеђе и религиозност у савременом контексту и окружењу, Културни идентитети као нематеријално културно наслеђе.*

Скуп је организован од стране Одељења за етнологију и антропологију и Института за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду, чији чланови су ангажовани као истраживачи на датим пројектима, а који су узели учешће у раду тог скупа. С обзиром на то да су пројекти замишљени као трогодишњи, односно да се реализују по фазама, идеја организатора скупа била је да њиме представи резултате рада у првој фази. У том смислу, нагласак је стављен

на проблематику културног идентитета уопште, тачније на његово одређење у смислу нематеријалне културне баштине у нашој средини, одакле је проф. др Бојан Жикић, руководилац пројекта *Културни идентитети као нематеријално културно наслеђе*, позван да одржи пленарно предавање у којем би представио оквире дефинисања културних идентитета као заједничког истраживачког именитеља проблематике којој је посвећен скуп, те форматирао дискусију у оквиру скупа.

На скупу је одржано једно пленарно предавање и поднето девет научних саопштења.

Проф. др Владимир Рибич,
председник Програмског одбора

Mladen Stajić
Institut za etnologiju i
antropologiju
Filozofski fakultet
Univerzitet u Beogradu
Mladen899@yahoo.com

Danijel Sinani
Odeljenje za etnologiju i
antropologiju
Filozofski fakultet
Univerzitet u Beogradu
dsinani@f.bg.ac.rs

Alternativna religioznost i kulturni identiteti*

Apstrakt: U tekstu su predstavljeni prvi rezultati u radu na projektu "Urbani kulturni identiteti i religioznost u savremenom kontekstu i okruženju". S obzirom na to da je istraživanje u početnoj fazi, sve izloženo predstavlja samo početne premise i prve hipoteze koje će, nadamo se, obezbediti bogatu iskustvenu građu za dalju interpretaciju. Izneti su podaci kojima raspolažu državne institucije a koje se tiču statusa i "vidljivosti" religijskih organizacija u Srbiji. Zavodi za statistiku, Ministarstvo vera i Agencija za privredni registar, svaka na svoj način, značajne za dobijanje relevantnih podataka o verskim organizacijama priznatim i registrovanim na teritoriji države, primenjuju potpuno različite kriterijume.

---

* Tekst je rezultat rada na projektu "Urbani kulturni identiteti i religioznost u savremenom kontekstu i okruženju" koji finansira Ministarstvo kulture, informisanja i informacionog društva Republike Srbije, kao i projekata br. 177018 i br. 177035 koje finansira Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije.

me i klasifikacije za određenje različitih oblika religijskog organizovanja. Kao jedna od posledica neadekvatnog Zakona o crkvama i verskim zajednicama, veliki broj alternativnih religija je registrovan, uglavnom, kao udruženja građana, pa je njihovo učešće u religijskom životu u Srbiji u najvećoj meri nepoznanica.

Ključne reči: alternativna religioznost, urbani kulturni identiteti, savremeni kontekst i okruženje, Zakon o crkvama i verskim zajednicama, verske organizacije

U ovom radu ćemo probati da predstavimo samo prve rezultate istraživanja koje Odeljenje za etnologiju i antropologiju i Centar za istraživanje alternativnih religija Filozofskog fakulteta u Beogradu sprovode u okviru projekta *Urbani kulturni identiteti i religioznost u savremenom kontekstu i okruženju*, koji finansira Ministarstvo kulture, informisanja i informacionog društva. Projekat je započet u februaru ove godine, a prvi zvanični rezultati se očekuju do kraja 2012. godine. Značaj realizovanja ovog projekta je višestruk, a na ovom mestu je dovoljno pomenuti samo da su urbani kulturni identiteti često bili zapostavljena kategorija kada se govori o domaćim antropološkim istraživanjima. Postavljanje savremenih oblika religioznosti u fokus sagledavanja urbanih kulturnih identiteta čini se još bitnijim za dalja antropološka istraživanja, naročito imajući u vidu svu kompleksnost i aktuelnost fenomena novih i alternativnih religija, te njihov položaj i nivo proučenosti u Srbiji danas. Naredni redovi predstavljaju samo osnovne koncepte i smernice istraživanja, čiji će rezultati biti publikovani po završetku projekta.

Pompezno najavljivana sekularizacija tokom sedamdesetih godina 20. veka, od strane društvenih naučnika koji su predviđali širenje ateizma i veliki krah religije, očigledno nije nastupila i čini se da se dešava upravo obrnut proces. Nove religioznosti, koje pretenduju na revolucionarne inovacije ili revizije učenja i praksi već postojećih i etabliranih religija, svakim danom rastu u broju, pa istraživačima ovog fenomena postaje sve teže da klasifikuju, opišu i razumeju različite forme i oblike koje nalazimo u ponudi na savremenom "religijskom tržištu". Religije predstavljaju "živo tkivo" svakog društva i s obzirom na to da često predstavljaju značajan parametar kulturnih identiteta, njihovo proučavanje je uvek aktuelno, a imajući u vidu stepen današnje diferencijacije religioznosti, može se slobodno reći da predstavlja i pravi izazov. Istraživanje alternativnih religioznosti u Evropi i SAD predstavlja već više-decenijsku naučnu praksu. Međutim, i u zemljama sa razvijenom naučnom zajednicom posvećenoj razmatranoj problematici, u kojima religijski pluralizam predstavlja standard i u kojima je stepen proučenosti različitih fenomena vezanih za nove i alternativne religije izuzetno visok, "prebrojavanje" i pozicioniranje novih i alternativnih religija predstavlja, kako je već pomenuto, zadatak koji se konstantno opire rešenju. Naime, u svetu gotovo svakodnevno nastaje određen broj novih organizacija religijskog karaktera ali, isto tako, jedan broj njih prestane da postoji ili promeni način delovanja. Kada se radi o članstvu novih i alternativnih religija, situacija se dodatno komplikuje. Veliki broj alternativnih religija ne poseduje

---

isključivo članstvo, pa se njihovi sledbenici u isto vreme, ili čak pre svega, osećaju kao pripadnici drugih verskih organizacija. Brojne alternativne religije predstavljaju samo etapu u potrazi za religijskom spoznajom za svoje poklonike, dok druge nude programe i kurseve kroz koje njihovi "klijenti" prolaze i potom ne moraju da ostanu trajnije povezani, a treće insistiraju na tajnosti i komplikovanim nivoima napredovanja i uključenosti. Kada se kao jedan od parametara uzme i stepen involviranosti članstva u religijski život zajednice, sasvim je jasno da je pravi broj i strukturu pripadnika velikog broja novih i alternativnih religija veoma teško, ako je ikako moguće, utvrditi.

Kada se stanja nekih od prethodno navedenih problema u Srbiji uzmu u razmatranje, prvi rezultati su najblaže rečeno – poražavajući. Mi danas ne znamo koje sve religijske organizacije i na koji način funkcionišu u Srbiji, a država nema niti kapacitete niti volju da navedeno stanje promeni. U javnosti je, na žalost, i dalje dominantan diskurs o alternativnim religioznostima koji je plasiran od strane antikult autora i organizacija, potpomognut neprofesionalnošću i nestručnošću medija, koji su u konstantnoj potrazi za skandalima. S druge strane, spisak tema kojima se "objektivni" istraživači bave kada su u pitanju alternativne religije uglavnom je kratak, rezultati često diskutabilni, a najveći problem predstavlja činjenica da su sami predstavnici alternativnih religija retko uključeni u obimnija istraživanja.

Imajući u vidu trenutno stanje proučenosti savremenih oblika religioznosti u Srbiji, zadatak koji smo postavili u okviru projekta *Urbani kulturni identiteti i religioznost u*

savremenom kontekstu i okruženju pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture, upravo je mapiranje alternativnih oblika religioznosti u Srbiji i utvrđivanje stepena razlike između zvaničnih podataka kojima raspolažu državne institucije i činjeničnog stanja na terenu. Da bismo postigli planirane ciljeve, probaćemo da objedinimo sve dostupne podatke iz više različitih izvora i da ih sagledamo sa više različitih aspekata. U naše istraživanje biće uključeni svi relevantni "zvanični" podaci kojima raspolažu državne institucije, zatim ćemo rekapitulirati dosadašnja saznanja autora koji su sa manje ili više naučnog i objektivnog stanovišta pristupali posmatranom problemu, analiziraćemo antikult diskurs i razgovaraćemo sa što većim brojem nosilaca alternativnih religioznosti u Srbiji kako bismo dobili zaokruženu sliku fenomena.

Što se teorijskih koncepata tiče, razumevanje alternativnosti biće upotrebljeno tako da pored poštovanja kvantitativnog aspekta koji se odnosi na brojnost, tradiciju i moć posmatranih organizacija i institucija, sagledamo i kvalitativni aspekt, odnosno idejni sitem, učenje i religijsku praksu što će nam omogućiti da alternativne religije posmatramo kao međusobno ravnopravne i konkurentne (v. Sinani 2009). Shvaćanje samog pojma religioznosti će biti vrlo široko koncipirano i podrazumevaće svaki oblik religioznog ili filozofskog pogleda na svet (kao i prateće religijske prakse), koji pojedincu pomažu da konceptualizuje svet koji ga okružuje, nude mu odgovore na krucijalna životna i kosmološka pitanja, obezbeđuju određene oblike rituala životnog ciklusa i specifičan moralni ili etički kodeks (v. Barker 2004).

Što se samog istraživanja tiče, prilikom pokušaja dobijanja informacija kontaktirani su Ministarstvo vera, Republički zavod za statistiku, Gradski zavod za statistiku, Agencija za privredne registre i sami predstavnici alternativnih religija.

Status religija pravno je definisan Ustavima iz 1946., 1963., 1974., 1990., 1992., i 2006 godine. Prema važećem Ustavu, sloboda veroispovesti definisana je u članu 43 koji glasi: "Jamči se sloboda misli, savesti, uverenja i veroispovesti, pravo da se ostane pri svom uverenju ili veroispovesti ili da se oni promene prema sopstvenom izboru. Niko nije dužan da se izjašnjava o svojim verskim i drugim uverenjima. Svako je slobodan da ispoljava svoju veru ili ubeđenje veroispovedanja, obavljanjem verskih obreda, pohađanjem verske službe ili nastave, pojedinačno ili u zajednici s drugima, kao i da privatno ili javno iznese svoja verska uverenja. Sloboda ispoljavanja vere ili uverenja može se ograničiti zakonom samo ako je to neophodno u demokratskom društvu, radi zaštite života i zdravlja ljudi, morala demokratskog društva, sloboda i prava građana zajemčenih Ustavom, javne bezbednosti i javnog reda, ili radi sprečavanja izazivanja ili podsticanja verske, nacionalne ili rasne mržnje. Roditelji i zakonski starijaci imaju pravo da svojoj deci obezbede versko i moralno obrazovanje u skladu sa svojim uverenjima."¹

---

¹ Ustav Republike Srbije, dostupno na: http://www.sllistbeograd.rs/documents/ustav_republike_srbije_lat.pdf

Zakon o crkvama i verskim zajednicama, kao i Pravilnik o sadržini i načinu vođenja Registra crkava i verskih zajednica donet je takođe 2006. godine. Na osnovu člana 83, tačka 3 Ustava Republike Srbije, donet je Ukaz o proglašenju Zakona o crkvama i verskim zajednicama, koji je potpisao predsednik Republike Boris Tadić, 27. aprila 2006. godine. Prema Službenom glasniku RS, br. 64/2006, na osnovu člana 21, stav 4 Zakona o crkvama i verskim zajednicama (Službeni glasnik RS, br. 36/06), ministar vera Milan Radulović doneo je Pravilnik o sadržini i načinu vođenja Registra crkava i verskih zajednica (Kuburić 2010).

Prema tekstu zakona, subjekti verske slobode su tradicionalne crkve i verske zajednice, konfesionalne zajednice i druge verske organizacije. Prema članu 10. Zakona, tradicionalne crkve i verske zajednice se bliže određuju kao "one koje imaju viševjekovni istorijski kontinuitet i čiji je pravni subjektivitet stečen na osnovu posebnih zakona". Konfesionalne zajednice se definišu kao sve crkve i verske organizacije čiji je pravni status bio regulisan prijavom u skladu sa Zakonom o pravnom položaju verskih zajednica ("Službeni list FNRJ", broj 22/1953) i Zakonom o pravnom položaju verskih zajednica ("Službeni glasnik SRS", broj 44/1977). Magloviti termin "druge verske organizacije" u daljem tekstu zakona nije detaljnije obrazložen.

Prema tekstu zakona iz 2006. godine, za upis crkava i verskih zajednica u Registar, Ministarstvu se podnosi i zahtev koji sadrži odluku o osnivanju verske organizacije s

---

imenima, prezimenima, brojevima identifikacionih dokumenata i potpisima osnivača od najmanje 0,001% punoletnih državljana Republike Srbije, koji imaju prebivalište u Republici Srbiji, prema poslednjem zvaničnom popisu stanovništva, ili stranih državljana sa stalnim boravkom na teritoriji Republike Srbije. Prema podacima popisa iz 2002. godine, koji su još uvek jedini dostupni, procenjeno je da 0,001% stanovništva čini broj od 100 državljana Republike Srbije, čiji su potpisi neophodni da bi se verska organizacija upisala u Registar. Pored potpisnika, neophodno je dostaviti i statut, obrazloženje učenja i religijske prakse, kao i adresu objekta koji će biti sedište organizacije.

Zakon o crkvama i verskim zajednicama je već bio predmet manje ili više oštrih kritika i upućeno je na brojne nedostatke u njegovom tekstu, kao i na posledice koje ovakvi nedostaci mogu da proizvedu, tako da se u daljem tekstu nećemo opširnije baviti ovim pitanjima. Jedan od pomenuatih nedostataka je, na primer, i činjenica da je potpuno nejasno koji kriterijum je korišćen prilikom klasifikacije verskih organizacija na koje se Zakon odnosi, a, pritom, očigledno je i da je njegova upotreba sasvim nekonzistentna (Sinani 2010). Ovaj podatak možda na prvi pogled ne deluje kao propust koji bi u "realnom" životu mogao da donese značajne probleme samim verskim organizacijama, ali, kako će se iz daljeg teksta videti, haotično stanje koje postoji na planu prepoznavanja različitih oblika religioznosti u našem društvu velikim delom je posledica ovakvog propusta.

Ministarstvo vera raspolaže ograničenim podacima samo o grupama koje su priznate na osnovu Zakona o cr-

kvama i verskim zajednicama ("Službeni glasnik RS", br 36/06) i Pravilnika o sadržini i načinu vođenja Registra crkava i verskih zajednica ("Službeni glasnik RS", br 64/06), kao i Rešenja o upisu u Registar crkava i verskih zajednica, što je ukupan broj od 25 religijskih organizacija. Priznat je pravni subjektivitet osam crkava i verskih zajednica na osnovu Zakona i Pravilnika (Srpskoj pravoslavnoj crkvi, Rimokatoličkoj crkvi, Slovačkoj evangeličkoj crkvi a.v., Reformatorskoj hrišćanskoj crkvi, Evangeličkoj hrišćanskoj crkvi a.v., Jevrejskoj zajednici, Islamskoj zajednici, Eparhiji Rumunske pravoslavne crkve Dakija Feliks sa sedištem u Deti (Rumunija) i administrativnim sedištem u Vršcu), i 17 na osnovu Rešenja o upisu u Registar crkava i verskih zajednica (Hrišćanska adventistička crkva, Evangelička metodistička crkva, Crkva Isusa Hrista svetaca poslednjih dana, Evandeoska crkva u Srbiji, Crkva Hristove ljubavi, Hristova duhovna crkva, Savez Hrišćanskih Baptističkih crkava u Srbiji, Hrišćanska Nazarenska verska zajednica, Crkva Božja u Srbiji, Protestantska hrišćanska zajednica u Srbiji, Hristova crkva braće u Republici Srbiji, Slobodna crkva Beograd, Jehovini svedoci – hrišćanska verska zajednica, Zavetna crkva Sion, Unija reformnog pokreta adventista sedmog dana, Protestantska evandeoska crkva "Duhovni centar", Hristova Jevandeoska crkva). Ministarstvo vera nema podatke o brojnosti sledbenika navedenih crkava i verskih zajednica (osim dostavljenih spiskova potpisnika) i ne raspolaže podacima o alternativnim religijama koje nisu zvanično prepoznate od strane zakona. U perspektivi biće značajno

---

pretražiti arhivu Ministarstva vera kako bi se videlo, kroz podnetu dokumentaciju za upis u Registar, na koji način ove crkve i verske zajednice sebe predstavljaju i čine društveno prihvatljivim, odnosno obrazloženja i argumentaciju Ministarstva u slučaju odbijanja.

Republički i Gradski zavod za statistiku raspolažu minimalnim podacima koji se odnose na alternativne religije i one se isključivo baziraju na rezultatima popisa objavljenim 1993. odnosno 2003. godine, dok će preliminarni rezultati sa ovogodišnjeg popisa biti na raspolaganju početkom sledeće godine. Prema zvanično dobijenim informacijama, pojedinačna istraživanja brojnosti alternativnih religija i njihovih sledbenika nisu vršena. Rezultati popisa, s druge strane, kazuju nam jako malo o strukturi religioznih, kako zbog nedovoljno precizno definisanih kategorija, tako i zbog velikog broja ljudi koji su svrstani u kategorije koje nam jako malo govore.

Po kriterijumu veroispovesti, stanovništvo se razvrstava u 11 kategorija i to: islamska, judaistička, katolička, pravoslavna, protestantska, proorjentalnih kultova, pripada veroispovesti koja nije navedena, vernik je ali ne pripada nijednoj veroispovesti, neizjašnjen, nije vernik i nepoznato.

Prema popisu iz 2002. godine, od ukupno 7.498.001 popisanih, najveći broj stanovnika pripada pravoslavnoj veroispovesti (6.371.584), potom katoličkoj (410.976) i islamskoj (239.658), a na četvrtom mestu su oni koji se nisu izjasnili prema čl. 43 Ustava SRJ i njih je 197.031. Nepoznato je za još 137.291 kojoj veri pripadaju (deo

ovih slučajeva nastao je kada su članovi porodice davali podatke umesto popisanog). Protestanata je 80.837. "Nije vernik" kazalo je 40.068 građana. Da pripada veroispovesti koja nije navedena reklo je 18.768. Judaistička veroispovest ima 785 sledbenika, proorijentalni kultovi 530, a ljudi koju su se izjasnili kao vernici, ali da ne pripadaju nijednoj veroispovesti, bilo je 473.

Sabirajući samo one koji su svrstani u kategoriju "neizjašnjenih", u kategoriju "nepoznato", i kategoriju "pripada veroispovesti koja nije navedena", dolazimo do brojke od 353.090 ljudi o čijem religijskom opredeljenju gotovo da nemamo nikakve podatke. Kategorije ostavljaju puno prostora za debatu o njihovoj adekvatnosti. Pod terminom proorijentalnih kultova uključene su religijske grupe različitih tradicija kakve su – hinduistička, budistička, kineska, japanska, a i pojedine grupe čija se proorijentalna odrednica može lako dovesti u pitanje, kao što su, npr. Hram naroda i Sajentologija. Ukoliko ovako olako i raznoliko shvatamo neadekvatan pojam Orijenta, lako možemo svrstati i hrišćanstvo, islam i judaizam u istu grupu. Primetno je da za razliku od Ministarstva vera, Republički zavod za statistiku ne pravi razliku između tradicionalnih crkava i verskih zajednica, konfesionalnih zajednica i drugih verskih organizacija, pa se tako u grupi protestantskih nalaze i zvanično priznate crkve i zajednice (npr. Slovačko-evangelička crkva augzburške veroispovesti) i one koje to nisu (npr. Naduvari).

Popis nam nudi i razvrstavanje pod nazivom "najdetaljnija klasifikacija", pri čemu je religijsko pripadanje prema samoidentifikaciji razvrstano u 68 kategorija:

ISLAMSKA (Pripadnik islamske zajednice, Pripadnik zajednice islamskih derviških redova Alije u SRJ (zidra)), JUDAISTIČKA (Mojsijeva, Jevrejska), KATOLIČKA (Rimokatolička crkva, Katolička crkva istočnog obreda (grkokatolička-unijatska), Starokatolička crkva, Hrvatska katolička crkva – starokatolik, Slobodna katolička crkva), PRAVOSLAVNA (Srpska pravoslavna crkva, Makedonska pravoslavna crkva, Rumunska pravoslavna crkva, Ruska pravoslavna crkva), PROTESTANTSKA (Slovačko-evangelička crkva augzburške veroispovesti, Evangelička crkva, Evangelička hrišćanska crkva augzburške veroispovesti, Hrišćanska reformatska crkva – kalvini, Hrišćanska adventistička crkva, Hrišćanska zajednica "Zlatna stopa", Hrišćanska baptistička crkva, Hristova pentekostna crkva, Evangeličko-metodistička crkva, Hrišćanska nazarenska zajednica – nazareni, Verska zajednica Jehovini svjedoci, Hristova crkva braće, Unija reformskog pokreta adventista sedmog dana, Reformski pokret adventista sedmog dana, Crkva evandeoskih hrišćana, Hristova duhovna crkva "Nogoprani", Hristova duhovna crkva "Malokršteni", Hristova duhovna crkva Jevandelijske braće, Hristova duhovna crkva, Hristova crkva, Crkva Isus Hrist – Božija crkva svetih, Crkva Božija sedmog dana, Crkva Božija, Slobodna crkva Božija, Crkva Isusa Hrista svetaca posljednjih dana – mormoni, Hristova crkva betanija, Nezavisna baptistička crkva, Pripadnik verske zajednice Mali hrišćani, Verska zajednica trinaest Jehovinih sinova (Hristove crkve živoga boga), Nova apostolska crkva, Gospodnja crkva (Novi Jerusalim), Verska zajednica Filadelfija, Nova

---

duhovna crkva, Naduvari (naduhari), Crkva Božija gospe Vajt, Crkva spiritista, Verska zajednica vojske Isusa Hrista, Apostolska crkva Isusa Hrista, Crkva Božija – reč Božija, Verska zajednica novi salimski duh, Verska zajednica Hristovi učenici, Ostale protestantske), SLEDBENICI PROORIJENTALNIH KULTOVA (Hare Krišna, Guru Maharaj jia, Ananda Marga, Eshanakar Bhagwan Shree Raineesha, "Hram naroda", Sajentologija, Hindu vaišnavska zajednica, Pripadnik verske zajednice ezoterijski univerzitet, Ostali proorijentalni kultovi), PRIPADNIK VEROISPOVESTI KOJA NIJE NAVEDENA, VERNIK JE ALI NE PRIPADA NIJEDNOJ VEROISPOVESTI, NIJE SE IZJASNIO PREMA ČL. 43 USTAVA SRJ, NIJE VERNIK i NEPOZNATO.

Pored Ministarstva vera i Republičkog i Gradskog zavoda za statistiku, podatke o alternativnim oblicima religioznosti možemo pronaći i u Agenciji za privredne registre (APR).

U stvari, stiče se utisak da se najinteresantniji i najbogatiji materijal krije u pomenutom registru. Naime, zbog jednostavnije i pristupačnije procedure, mnoge religijske organizacije odlučuju da se registruju kao udruženja građana ili nevladine organizacije (NVO). Pored izvesne novčane naknade, Agenciji je potrebno dostaviti statut udruženja, izveštaj s osnivačke sednice i potpis najmanje tri ko-osnivača. U APR-u je trenutno registrovano 16.208 udruženja. Problem sa definisanjem udela koji u ovoj brojci zauzimaju religijski pokreti je veliki, jer ne postoji kriterijum po kojem bi se organizacije razvrstavale po

---

oblasti delatnosti. U sledećem delu istraživanja planira se detaljan pregled celokupnog spiska udruženja i njihovih statuta, a samo preliminarna analiza pokazala je preko 200 organizacija čija se delatnost može podvesti pod religijsku, među kojima su najbrojnija neoprotestantska udruženja, a ima puno onih koji nisu prepoznati od Ministarstva vera i Republičkog zavoda za statistiku (ili su svrstani u kategoriju kakva je npr. "ostale protestantske" ili "ostali orijentalni kultovi"), kao što su Protestantsko-Evandeosko Udruženje, Udruženje hrišćana sedmog dana, Hrišćansko udruženje Beograd, Neotemplarski redovi, Masoni (preko 20 loža), Lektorijum Rozenkrucijanum, Pro Konkordacia Populorum, Trancendentalna meditacija (Maharišijeve Ajurvede), Soka Gakai, Teravada budizam, Sai baba, Šri Činmoj, Brama Kumaris, Falun Dafa, Reiki, Feng Šui, Sukjo Mahikari, Nova misao (Scienca Divina), itd. Određeni broj udruženja čija delatnost ima religijsku komponentu nije moguće odmah identifikovati bez konsultovanja statuta ili bližeg određenja delatnosti, poput pojedinih škola stranih jezika, joge, velnes centara, centara za trening uma, odvikavanja od narkomanije, itd.

Kao jedan od primera alternativnih religijskih zajednica koje se nalaze na zvaničnim spiskovima "vidljivih" zajednica, sankcionisanih od strane države, ali malo poznatih u javnosti, mogla bi se navesti Protestantska evandeoska crkva "Duhovni centar", zajednica "Svetlo", Zajednica Roma i Kineska zajednica, o kojoj su pribavljeni, takođe, preliminarni podaci. Reč je o pentekostalnoj crkvi koja je u Registar upisana 2010. godine, sa sedištem u Leskovcu

u ulici Maksima Gorkog 21, a u zahtevu za registraciju predali su znatno više od 100 potpisa.

Razvoj ove alternativne religije u svetu vezan je za SAD i početak XX veka. Gotovo paralelno sa popularizacijom u svetu, prvi sledbenici se javljaju i na teritoriji današnje Srbije, pre svega u Vojvodini, mahom iz redova baptista i evangelista. Godine 1963. formira se prva zajednica na teritoriji Leskovca, a crkva dobija na popularnosti po imenovanju Miodraga Stankovića za pastora 1976. i naročito sa počecima evangelizacije Roma 1979. godine (Kuburić 2010, 220). Za crkvu je izuzetno značajna 1986. godina kada se formira zasebna zajednica Roma u okviru crkve i otkupljuje zgrada u centru grada u kojoj je crkva i danas smeštena. Zbog odomaćene stigmatizacije, crkva u nazivu odbacuje reč pentekost i predstavlja se kao protestantska evanđeoska crkva. Veliki broj Roma (prema procenama sveštenstva preko 2000) danas su sledbenici jedne od dve pentekostalne crkve u gradu. Do raskola je došlo na personalnom planu između pastora, a ne u dogmatском smislu i planirana izgradnja velike crkve za preko 2000 vernika verovatno ima određenog udela u sukobu. Kamen temeljac za novu crkvu postavljen je ove godine i ona je zamišljena kao multifunkcionalni objekat koji bi preko dana funkcionisao kao sportska hala za mlade, a preko večeri postajao mesto u kome se održava verska služba. Pored toga, planirana je i izgradnja obdaništa i predškolske ustanove za Rome, škola stranih jezika, a u dogledno vreme i ambulanta sa lekarima romske nacionalnosti. Izgradnju nove crkve, pored finansija iz inostran-

---

stva, novčano je pomogao i grad Leskovac sa 2.000.000 dinara, koliko je dobila i SPC za obnovu jedne od svojih crkvi. Druga grupacija se okuplja u takozvanoj "crkvi pod šatorom", koji je dopremljen 2001. godine kao donacija Roma pentekostalaca iz Francuske, i danas okuplja isključivo sledbenike romske nacionalnosti, dok PJZ "Duhovni centar" pored Zajednice Roma, ima i srpsku zajednicu "Svetlo" – a od 2007. i kinesku zajednicu sačinjenu od Kineza na privremenom radu u Leskovcu, sa službama koje drži pastor iz Beograda. Sve službe se drže na jezicima naroda koji je tada okupljen, a ubedljivo najveću posetu imaju službe namenjene Romima. Pastori su školovani na zapadu (Engleska i Nemačka) i imaju završene specijalne kurseve namenjene evangelistima. Crkva je postala važan deo identiteta Roma i u periodu istraživanja, koje je sprovedeno neposredno pred popis, redovno se insistiralo na javnom izjašnjavanju članova kao pripadnika romske nacionalnosti i protestantske veroispovesti.

Pastori naglašavaju da je crkva zvanično priznata od strane Ministarstva vera i ističu njeno insistiranje na međukulturnom i međureligijskom dijalogu, naročito sa drugim protestantskim grupacijama poput baptista, ali i saradnjom sa predstavnicima brojčano dominantnijih religija, poput SPC-a, koje se po njihovim rečima najbolje vidi na primeru zajedničkog prevođenja Biblije na romski jezik. Pored toga, konstantno se ističe uloga crkve u promeni onog što se kolokvijalno uzima kao tradicionalni romski identitet (u esencijalističkom smislu) i istrajavanje u nameri da se spreči rana ženidba i udaja, nastavi školova-

nje, smanji kriminal i nezaposlenost i omogući kanal vertikalne društvene pokretljivosti. Važan aspekt samopredstavljavanja jeste i naglasak na materijalnom pomaganju svojih sledbenika u skladu sa mogućnostima (najčešće u prehrambenim proizvodima) i odbijanju novčane naknade za usluge venčanja, krštavanja, sahrane itd.

Mišljenje o crkvi i njenim sledbenicima varira u široj društvenoj zajednici i javnost je i dalje većinski skeptična, iako puno ljudi ističe pozitivne aspekte delovanja crkve poput drastičnog smanjenja stepena narkomanije, a predstavnici vlasti napominju i ostvarivanje značajno boljih rezultata u školama. Sveštenstvo SPC-a, uzdržano u zvaničnim nastupima, privatno vrlo oštro govori o delovanju pentekostalne crkve, naziva je sektom i odbacuje njenu vezu sa hrišćanskim učenjem i mogućnost saradnje, objašnjavajući veliki uspeh evangelizacije konstantnim darivanjem poklona socijalno najugroženijim slojevima stanovništva.

Proces evangelizacije Roma je globalni fenomen i interesantno je posmatrati njegove varijacije u lokalnom kulturnom kontekstu, a čak i ovaj sažeti primer može da posluži kao ilustracija koliko toga novog zvaničnim institucijama može da otkrije antropološki pristup proučavanju alternativnih religija u Srbiji – kako o crkvama i verskim zajednicama koje su već priznate od strane Ministarstva vera, još više o alternativnim religijama koje za sada ostaju društveno i pravno "nevidljive".

Literatura:

- Barker, A. 2004. *Novi religiozni pokreti*. Niš.
- Kuburić, Z. 2010. *Verske zajednice u Srbiji i verska distanca*. Novi Sad.
- Sinani, Danijel. 2009. Možda si ti ona prava? Nove religije i alternativni koncepti. *Etnoantropološki problemi* n.s. 4 (1): 163-182.
- Sinani, Danijel. 2010. Dawn by Law. Alternative Religious Concepts and Serbian Law on Churches and Religious Communities. *Antropologija* 10 (3): 121-132.

Sadržaj

Бојан Жикић	
Културни идентитети као нематеријално културно наслеђе. <i>Увод у истраживање и прелиминарни резултати</i>	7
Dragana Antonijević	
Теоријско-hipotetički оквир за проучавање културног идентитета гастарбајтера	27
Danijel Sinani	
Religija, kulturni identiteti i nematerijalna kulturna baština	43
Marija Ristivojević	
Grad kao izvorište kulturnih identiteta	57
Marko Pišev	
Balkanizam i osmansko kulturno nasleđe u savremenoj Srbiji: između negacije i autoegzotizacije	73

Ana Banić-Grubišić

- Kulturni identitet kao afirmacija manjinske grupe:
romski hip-hop 93

Ivana Gačanović

- Evropa kao izvorište kulturnog identiteta i
vrednosti kao normativnog okvira 111

Mladen Stajić i Danijel Sinani

- Alternativna religioznost i kulturni identiteti 129

Ljubica Milosavljević i Miloš Milenković

- "Pridodato u prevodu": nematerijalno kulturno
nasleđe u prevođenju i primeni evropskih politikâ
doživotnog obrazovanja u Republici Srbiji 147

Ana Banić Grubišić i Marija Krstić

- Radionica "Gastarbajteri – šta znamo o njima?"
Istraživanje stavova/predstava studenata etnologije
i antropologije o gastarbajterima 179

Izdavači: "Srpski genealoški centar", Radnička 50, Beograd i Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, Čika Ljubina 18-20. Za izdavače: Filip Niškanović i Bojan Žikić. Urednik: Miroslav Niškanović. Kompjuterska obrada i štampa: SGC, Beograd. Tiraž: 500 primeraka. Beograd 2011.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

316.7(497.11)"20"(082)

316.74:2(497.11)"20"(082)

KULTURNI identiteti kao nematerijalno kulturno nasleđe / uredio Bojan Žikić. – Beograd : Srpski genealoški centar, 2011 (Beograd : Srpski genealoški centar). – 200 str. ; 17 cm. – (Etnološka biblioteka / [Srpski genealoški centar] ; knj. 62)

Tiraž 500. – Napomene i bibliografske reference uz tekst. – Bibliografija uz svaki rad.

ISBN 978-86-83679-79-9

a) Културни идентитет – Србија – 21в – Зборници b) Популарна култура – Антрополошки аспект – Србија – 21в – Зборници c) Верске заједнице – Социолошка истраживања – Србија – 21в – Зборници

COBISS.SR-ID 188553996